

ESER TAHLİLİ

AFRİKA'nın SİYASİ PARTİLERİ

Thomas HODGKIN : African Political Parties, London, 1961, (Penguin Books, African Series WA 12, 217 s.).

Dr. Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU

Bir vakitler, Afrika denilen ünlü kara parçası, sömürgeci devletler için insan ve ham madde kaynağı idi. Sömürgecilik siyaseti izleyen devletlerin tümü, bu emeği ucuz ve kaynakları bol Afrika ülkeleriyle çok yakından ilgilenmişlerdir. Ötedenberi, yeryüzünün birçok yerlerinde Afrika denilince kişilerin aklına uygarlıktan ve kültürden yoksun ilkel insanlar ve doğa yasalarına bırakılmış topraklar gelirdi. Ama, Avrupa bir zamanlar bilgisiz, karanlık bir çağ içinde yaşarken, Afrika'nın birçok yerleri bilgi ve kültür bakımından ilerde gitmekteydi. Gerçekten, Afrika'nın nice tarihsel kavimleri, Avrupa uluslarıyla boy ölçüşebilecek nitelikte eski bir geçmişe ve kültüre sahip bulunmaktaydı (Yoruba, Bakango, vb. uygarlıkları gibi).

Uzun yıllar sömürgeci ulusların boyunduruğu altında yaşayan bu kara parçasının insanları, bugün yeni bir atılışla, geleneksel yapının temellerini zorlamakta ve çağdaş uygarlık düzeninin ardından koşmaktadırlar. Artık, Afrika'lı aydın ve uyanık milliyetçi, bilgisizliğin, tutsaklığın ve yoksulluğun zincirlerinden kurtulmakta kararlı görünüyor. Kendi topraklarının, halkının ve kaynaklarının tek efendisi ve yöneticisi olmak istiyor. Ghana'nın eski Başkanı Nkrumah, Afrika'nın dört bucağında beliren bu olguları «Afrika'nın yeni kişiliği» olarak tanımlamaktadır.

İşte, Thomas Hodgkin de yeni Afrika'nın siyasi partilerini kendisine konu olarak seçmiş, Fas'dan Kongo'ya ve Senegal'den Somali'ye kadar bütün bu ülkeleri gezmiş, partileri incelemiş ve bu alan-

da ilk karşılaştırmalı eseri yazmıştır. Eser, 1960 yılının ortalarında tamamlanmıştır. Ancak, o tarihten bu yana, Afrika'da önemli siyasal gelişmeler olmuş, yeni ve bağımsız devletler kurulmuştur. Eserde genel olarak Afrika'nın siyasî partileri hakkında bazı temel sorular sorulmuş ve bunlara geçici cevaplar verilmiştir : (1) Yeni Afrika toplumunda özellikle ne gibi güçler partilerin gelişmesini etkilemiştir? (2) Partiler hangi koşullar altında ortaya çıkmıştır? (3) Çeşitli türdeki Afrika partileri arasında nasıl bir genel ayırma yapılabilir? (4) Partilerin örgüt, yapı ve önderlikleri hakkında neler öğrenilebilir? (5) Partilerin etkinlikleri nelerdir ve hangi teknikler kullanılmaktadır? (6) Partilerin izledikleri amaçlar nelerdir? (7) Partileri etkileyen başlıca düşünce sistemleri nelerdir?.

Kitap sekiz bölümdür : (1) Giriş; (2) Sorunun ortaya konulması; (3) Partilerin menşei; (4) Partilerin Çeşitleri; (5) Parti örgütü; (6) Parti etkinlikleri (faaliyetleri); (7) Parti amaçları; (8) Son hipotezler. Kitapta, bu ana metin dışında bazı önemli ekler yer almaktadır : 1945 - 1960 yılları arasında Afrika'da faaliyet gösteren belli başlı siyasî partilerle ilgili kısa bilgiler ve notlar gibi.

Hodgkin, partiyi kavram olarak tanımlamaktan kaçınmıştır. Parti olgusu üzerinde durmuş ve fonksiyonel bir açıklama yapmak istemiştir. Özellikle, partilerin etkinliklerine, davranışlarına eğilmiştir. Bu partilerden de, önderleri, üyeleri ve taraftarları esas itibarıyla Afrika'lı olanları incelemiştir. Güney Afrika, Kenya ya da Cezayir'deki Avrupa menşeli partilerle ilgilenmemiştir. Ayrıca Hodgkin, Afrika'nın her yerindeki siyasî partileri değil, belirli ülkelerdeki (örneğin Fas, Tunus, Fransız Batı Afrika'sı, Ekvator Afrika'sı, Togo, Kameron, Ghana, Nijerya, Sierra Leone ve Somali ile bir parça da Uganda, Kenya, Tanganika ve Belçika Kongo'sundaki) partileri ele almıştır. Afrika partilerini, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika siyasî partileriyle karşılaştırmak ve bunları o ülkelerdeki parti davranışları ve ölçüleri açısından değerlendirmek yerinde olmaz. Böyle bir yöntem yanıltıcı olabilir. Belki de, Afrika partilerinin sosyal muhtevasını kavramakta yanılgıya düşülür. O halde, onları oldukları gibi incelemek ve salt kendi gerçekleri açısından değerlendirmek uygun olur. Çünkü, çabuk sosyal ve siyasal değişimler, kısa bir süre sonra ilk kalıpları, kategorileri ve şemaları bozabilir.

Afrika'da anayasal yenilikler, seçim sistemleri, benzeri kurum ve usullerin düzeltilmesi, yenilerinin kurulması, siyasî partilerin oluşunda önemli etkenlerdir. Böyle bir genellemenin özellikle şu ülkelerdeki değişimlere uygun düştüğü görülmektedir : İngiliz Ba-

tı Afrikası, Sudan, Somali; daha dar ölçüde Uganda ve Tanganika'da. Buna karşılık Fas'daki İstiklâl ve Tunus'daki Yeni Düstür partilerinin her ikisi de, yarı hukukî ve yarı gizli bir şekilde kurulup gelişmişlerdir. Yani bu partilerin kuruluş ve örgütlenmelerinde acele yapılmış anayasal feromların pek büyük rolü olmamıştır. Nitekim, iktidarın fiilen kendilerine devrolunduğu 1954-55 yıllarında, İstiklâl kurulu on, Yeni Düstür kurulu ise, yirmi yıl geçmişti. Öte yandan, Sahra'nın güneyindeki Afrika ülkelerinde, İkinci Dünya Savaşından sonra siyasî partiler kurulmuştur. Anayasal reformlar, seçim usûlleri ve oy hakkının giderek genişlemesi gibi olaylar, bu partilerin doğumunu hazırlamıştır. Seçim süreci, partileri eğitim ve propaganda eylemlerine itmştir. Partiler, seçmenlerin kütüklere yazılıp yazılmadıklarını denetlemek; uzak köy bölgelerinde oturan seçmenlerin sandık başına gitmelerini sağlamak ve seçmenin oy verme işini kolaylaştırmak gibi etkinliklere girişmişlerdir. Seçimler, siyasal yarışma ve iktidara gelebilme ihtimalinin varlığı, partiler için yeni seçmen yığınlarına seslenmek hususunda itici bir etken olmuştur. Öyle ki, bütün partiler (en ilerisinden, en tutucusuna kadar) seçmen yığınlarına yakınlaşmak, onları etkilemek için bu insanların çok hayati ve gerekli sorunlarıyla (su, yol, okul, sağlık ve haberleşme gibi) uğraşmayı bir ödev saymışlardır.

Afrika partilerinin doğuş, kuruluş ve düşünce yapılarında, acaba birtakım dış etkenlerin, yani Batı Avrupa ülkelerinin, Amerika ve Sovyetlerin, Asya'nın etkileri olmuş mudur? Hodgkin bu konuda ilginç gözlemlerde bulunmaktadır: İkinci Dünya Savaşından önceki dönemlerde, Afrika'da gelişmekte olan siyasal akımlarla dış ülkeler arasındaki ilişkiler oldukça sınırlıydı. Bu sınırlama daha çok sömürge rejimlerinin akımlar üzerindeki baskısından ileri gelmekteydi. Bundan başka, çoğu ülkelerde henüz milliyetçi fikirler küçük bir seçkinler çemberinin ötesine nüfuz edememişti. Ancak, şurada burada Fas, Senegal gibi ülkelerde örgütlenme, uyanma ve bağımsızlığa kavuşma çaba ve dileklerine rastgelmekteydi. Afrika ile öteki yabancı ülkeler arasındaki ilişki, İkinci Dünya Savaşı sırasında başlamıştır. Bu sırada, dış dünya ile ilgilenme git-tikçe artmış, derinlik ve çeşitlilik kazanmıştır. Yer yer savaş alanlarından yurtlarına dönen eski Afrika'lı işçi ve ırgatlar ülkelerine döndüklerinde işsiz kalmışlar ve köylerinde düşük hayat seviyesiyle karşılaşmışlardır. Gerçekten, İkinci Dünya Savaşına Afrika'dan önemli sayıda insan katılmıştı. Örneğin 100.000 üstünde Nijeryalı, silâhlı kuvvetlerde görev almıştı. Bunlardan 30.000 den fazlası Orta Doğu'da, Doğu Afrika'da, Burma ve Hint'de diğer milliyetçi

direnme akımlarıyla temasa gelmişlerdir. Öte yandan, 1945 yılından sonra Avrupa ve Amerika üniversitelerinde okuyan Afrika'lı öğrencilerin siyasi faaliyetlerinde de göze çarpar bir artış görülmektedir. Böylece, bir yandan cepheden dönen askerler, öte yandan uyanık öğrenciler yan yana gelerek, siyasi partilerin önderliğini üzerlerine alabilecek güçte yeni bir seçkinler topluluğu kurmuşlardır. Savaştan sonra, gerek komünist ve gerekse komünist olmayan ülkelerle de ilişkiler daha belirli bir hal almıştır. Bu gelişmenin bir sonucu da, Marksist düşünce tarzının artan etkisi olmuştur. Bu düşünce tarzı, komünist metod ve örgütlerine karşı ilgiyi çoğaltmıştır. Özellikle, genç kuşaklar arasında bu düşünceler yayılmıştır. Fransız Afrika'sında Afrika eliti ile komünist aydınlar ve politikacılar arasındaki yakınlaşma ve ilişkiler pek sıkıydı. Fransız komünistlerinin Karşıkoyma Akımındaki (Resistance) rolleri, Afrika'luların güvenini kazanmıştı. Bu fikirler, 1943 yılı sonunda Dakar, Abidjan, Konakri ve Bomako'da kurulan «Groupes d'études Communistes» yoluyla yayılmıştır. Gerçekten, Fransız Afrika'sının savaş sonu kitle partilerinin önderleri, bu örgütlerin aracılığıyla ilk siyasal eğitimlerini görmüşlerdir. Afrika delegelerinin savaştan sonra katıldıkları uluslararası sendika, öğrenci, gençlik kongrelerinde de bu Afrika eliti Orta Doğu'dan, Asya'dan, Gandicilikten ve islâm reformlarından gelen yeni bir etkiye maruz kalmıştır.

PARTİLERİN DOĞUŞU

Afrika partilerinden bir çoğu parlamento dışında oluşmuşlardır. Yani, bunlar daha önce var olan koşulların yarattıkları bir sosyal ortam içinde derneklerden, gruplardan kurulmuşlardır. Bununla birlikte, bu ayırımın yani parlamento içi ve dışı doğuşun Duverger'in de belirttiği gibi sert ve kesin bir ayırım olmadığı bir gerçektir. Kimi Afrika partileri (özellikle daha önce pek az bir millî akımın bulunduğu bölgelerde kurulan partiler, Kuzey Ghana'da UPP ya da Kuzey Nijerya'daki NPC) başlangıçta birer kulüp niteliği taşımaktaydılar. Sonradan dallar (şubeler) kurmaya doğru adım atmışlarsa da, uygulamada seçim komitelerinden öteye geçememişlerdir. Ancak, yine de şu genel nokta geçerlidir : Afrika'nın siyasi partilerini anlayabilmek için partilerin kuruluşundan önceki, onları doğuran örgütlerin biçimlerini anlamak gerekir. Partilerin doğumunu hazırlayan belli başlı dernekler, benzeri topluluklar modern niteliktedir. Şu anlamda ki, bunların üyelikleri ihtiyarı, liderleri tutucu olmalarına rağmen, çoğunluğu yeni elit çevrelerden gelmiştir. Bazı ülkelerde başka örgütlenmelerin de etkisi olmuştur. Örneğin

Gine'de sendikaların etkisi gibi. Nitekim bu ülkede 1954 yılında bir grup genç sendikacı Sekou Toure etrafında birleşen PDG - RDA'yı etkili bir yığın partisi kılığına sokmuşlardır. Ghana'da gençlik örgütleri ile derneklerin de rolü olmuştur. Kısaca, Afrika'daki siyasî partileri ana çizgileriyle çeşitli ölçülere ve dayanaklara göre bir ayırıma tâbi tutmak mümkün gözükmemektedir. Ancak bu ayırımı fazla şematik anlamamak gerekir. Çünkü her partinin menşei karışıktır. Hiç bir parti tek bir tipe sokulamaz. Bazı partilerin menşesinde insan iki ya da daha çok tipler izleyebilir. Çünkü, Afrika'da partilerden önce faaliyette bulunan bir takım örgütlerin birçok yerlerde siyasî partilere öncülük ettikleri görülebilir. Bunlar daha çok kongreler, millî akımlar, cepheler şeklinde belirmişlerdir. Örneğin Nijerya'da 1949 da kurulan Kuzey Halkı Kongresi, bu bölge halkının etnik ve kültürel bütünlüğünü temsil etmek amacıyla kurulmuştur. 1951 seçimlerinde de bu kuruluş bir siyasî parti olarak açıklanmıştır. Hodgkin, bu biçim partilere etnik, dinsel ya da bölgesel örgütlerden kurulu siyasî partiler demektedir.

Siyasî partilerin öncüsü gözüyle bakılan Cepheler de, Kongreler gibi bütün siyasî örgütleri içine almak ve siyasî ve sosyal düzeni seçimlerle değil, fakat parlamento dışı yollarla toptan değiştirme amacını gütmektedir. Öte yandan, «Cephe» bir siyasî partiyi de andırmaktadır. Özellikle bir kitle (yığın) partisini. Yani, yapısı ve disiplini sert, amaçları belirli ve şubelerden çok hücrelere dayanan bir parti türüne benzemektedir. Cezayir'deki Millî Kurtuluş Cephesi, FLN gibi.

Bazı durumlarda büyük ve önemli bir takım yeni partiler, bir ana örgütte meydana gelen bölünme ve çatlama sonucunda ortaya çıkmıştır. Örgüt içindeki daha atılgan ve ilerici bir çekirdeğin daha tutucu ve gelenekçi önderliğe karşı çıkması ve ondan ayrılması halinde olduğu gibi. Fas'daki İstiklâl Partisinin Mehdi Ben Barka kanadının parti önderliğine karşı durması ve Alalal - Fasi ile birleşmesi, Halk Güçleri Birliğinin (UNFP) kurulmasına yol açmıştır. Ghana ve Senegal'de de benzeri örneklere rastlamak mümkündür.

Partilerde kopma olayından başka, birleşme olayı da görülmektedir. Bazı partiler güç birliğine itibar etmişlerdir. Çok güçlü bir iktidar partisine karşı daha küçük ve güçsüz muhalefet gruplarının birleşme eğiliminde oldukları göze çarpmaktadır. Örneğin Ghana'da muhalefet, 1951 den bu yana örgütsel açıdan dağınık bir görünümdeydi. Kongre partisi, 1952 de UGCC'nin kanadıyla Millî Demokrat Parti ve bir grup dikkafalı CCP üyesinin birleşmesiyle ku-

rulmuştur. Ne var ki Kongre partisi, hiç bir vakit bir yığın partisi olmayı başaramamıştır. 1954 den sonra fiili birtakım nedenlerle Millî Kurtuluş Akımı tarafından yutulmuştur.

PARTİLERİN ÇEŞİTLERİ

Kitabın dördüncü bölümüne kadar yazar, Afrika'daki siyasi partilerden genel olarak söz etmiştir. Oysa, 4. bölümde yazar, partileri türlerine göre ayırmanın güçlerini kabullenmekle birlikte, yine de bunlar arasında bazı genel bölümlemeler yapmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. Yazar, bu ayırıcı nitelikleri şu üç başlık altında toplamıştır : (1) Partilerin dağılışı (Partilerin faaliyette bulunduğu coğrafi alanın çeşitleri, etkinliklerinin genişliği ya da darlığı); (2) Partilerin yapılarının niceliği (Yığın ve elit partileri arasındaki farklar; sert ve yumuşak örgütlü partiler; salt dernek niteliğinde olanlarla, tarikat ya da mezhep niteliğinde olanlar arasındaki farklar); (3) Geçerli partiler, geçersiz partiler - yasaya uygun ya da yasa dışı partiler - (gizli, yeraltı partileriyle, siyasi düzen içinde geçerli bir kurum olarak örgütlenip benimsenmiş partiler arasındaki derece farkları).

Partiler etkinlik alanlarına göre şu biçimde dağılmışlardır : (1) Ülkelerarası etkinlik (faaliyet) gösteren partiler; örneğin RDA geniş bir alanda çalışmakta ve faaliyetleri tek bir devletin sınırlarını aşmaktadır. (2) Ülke partileri, bunlar belirli bir toprak parçası üzerinde çalışan partilerdir. Tunus'da Yeni Düstür, Ghana'da CCP ve Tanganika'da TANU partileri gibi. (3) Bölgesel ya da etnik partiler; bazen bunlara kabile partileri dendiği de olur. Somali'de Digil - Mirifleh partisi ile Nijerya'daki Kuzey Halkı Kongresi, vb. Bu çeşit partilerin etki ve çalışma alanları belirli bir bölge ya da topluluğun çevresini aşmaz. (4) Cüce ya da bodur partiler; bunlar da belirli bir yerde oturanlara özgü partilerdir. Bandiagara ya da Saloum - Saloum gibi

YIĞIN VE ELİT PARTİLERİ :

Hodgkin, Duverger'in «Kadro Partileri» deyimini kullandığı partilere, Elit Partileri adını vermektedir. Elit deyimini daha alışılmış bulmaktadır. Çünkü, «kadro» sözü İngiliz okurlarına komünist partisinin kadrolarını ya da militan gruplarını hatırlatabilir. Ancak, yazarın kendisi de elit kavramını yeterli bulmamaktadır. Çünkü yığın partilerinin de eliti vardır.

Yığın ve elit biçimindeki bu ayrımın kapsamı, parti hayatının

tümünü, yani üyelik, yapı, disiplin, önderlik, mali yöntemler, temel eylemler, teknikler ve ideolojileri içine alacak kadar genişdir.

Yığın partilerinin başlıca özelliği, nüfusun büyük bir çoğunluğunu kendi saflarına katmak, üye yapmak ya da en azından halk yığınlarının desteğini kazanmaktır. Buna karşılık, elit partilerinin esasını mevcut sosyal düzen içindeki mevki ve nüfuz sahibi kişiler teşkil eder: Kabile başkanları, dini önderler, varlıklı burjuvalar. Elit partileri daha çok elit ile halk arasındaki yerleşik, geleneksel itaat ve bağlılık ilişkileri üzerine kuruludur. Bu iki önemli parti türü arasındaki farkı daha yalın bir dille açıklamak mümkündür: Elit partileri toplumu olduğu gibi ya da alışılmış yapısıyla yansıtmakla yetindikleri halde, yığın partileri yeni tipdeki kendi yapı ve kuruluşlarını topluma benimsetmeğe uğraşırlar.

Elit partileri, yığın partileri gibi üyelik peşinde koşmazlar. Gerçekte böyle bir çabaya gereksinme de duymazlar. Çünkü, elit partilerine oy verenler partiye değil, bölgelerindeki bağlılık duydukları sözü ve gücü geçerli kişiye verirler. Oysa, yığın partilerinde üyeliğin, partiye bağlılık ve tutkunluğun önemi büyüktür.

Elit partilerinde öngelirlik (hierarchy), o bölgenin sözü ve özü sayılır kişisinden öteye uzanamaz. Bu etkili kimseler de daha çok kabile başkanları, köy muhtarları, tâcirler ya da eğitimciler olabilir. Söz konusu kişiler, o yer ya da bölgede partinin kendisidir. Başka deyişle, parti demek, bu kimseler demektir. Elit partilerinde merkez yöneticileri ile seçmen topluluğu arasında örgütlü bir haberleşme şebeke ya da kanalı bulunmamaktadır. Gelgelelim yığın partilerinde, açık ve seçik bir yönetime katılma ve sorumluluk dizisi göze çarpar. Gerçekten adı geçen partilerde, merkez yürütme organı ve parti içi yöneticilerden aşağıya doğru, bölgesel ve yöresel parti kuruluşlarına kadar uzanan belirgin bir otorite zinciri vardır. Bu açıdan, Tunus'un Yeni Düstür, UNFP; Fas'ın İstiklâl; Gine'nin PDG ve Ghana'nın CPP gibi yığın partileri, belirgin yapıları, ilerlemiş haberalma sistemleri ile ilkel elit partilerinden daha gelişmiş siyasi varlıklardır.

Disiplin, yığın partilerinde çok önemli bir sorundur. Böyle partiler disiplini sağlamak uğruna, parti içinde önemli yerlerde oturan kişileri gerektiğinde düşürmek ya da çıkartmaktan hiç çekinmezler. Ghana'da CPP, 1954 seçimlerinde kendisine karşı gelen 80 bağımsız, partiden çıkarmıştır. RDA'nın Koordinasyon Komitesi, 1955 de yapılan Konakri Kongresinde partinin Senegal, Nijer ve Kamerun kollarının, bunların hâlâ Partinin 1950'den önceki mili-

tan, komünist çevreleriyle bağılıklarını sürdürdükleri gerekçesiyle partiyle olan ilişkilerini kesmiştir. Oysa, elit partileri bu çeşit bir disiplini uygulayabilecek durumda değildir. Politika anlayışları, şek yapıları böyle işlemler için elverişsizdir. Elit partisinde, partinin yöredeki temsilcisi genel merkezden kendisine gönderilen talimatları uygun görmezse, yandaşlarıyla birlikte partiden çıkıp gider.

Parti fonları bakımından da her iki parti türü arasında farklar mevcuttur. Yığın partileri, özellikle iktidardan uzaklaştıkları vakit, üye ve yandaşlarından sağlayacakları gelirlerle kendilerini ayakta tutabilirler. Ancak, bu mali usulün ekonomik amacı yanında, Avrupa'nın Sosyalist ve Komünist partilerinde olduğu gibi, bir de eğitici amacı vardır : Bu usul, kişisel bağılık duygusunu güçlendirir. Kişilerden gelen yardımlar değişik biçimlerde olabilir. Çok iyi örgütlenmiş yığın partilerinde bu yardımlar şu kaynaklardan gelmektedir : Aylık aidatlar, partiye girerken ödenen giriş aidatları, bağışlar, partice düzenlenen balo ve şenliklerden elde olunan gelirler. Yardımlar aynı de olabilir. Örneğin Fransız Batı Afrika'sındaki gibi, parti hizmetine otomobil ve kamyon vermek, parti işlerinde parasız çalışmak, gösteri ve toplantılar için kürsüler ve dekorlar hazırlamak, parti bayrak ve sembolü için kumaş bağışlamak, vb.

Geleneksel bir toplum yapısı içindeki elit partilerinin önderliğini, o toplumdaki etkili kişiler, yani kabile başkanları ya da erkli (nüfuzlu) aileler üzerlerine alırlar. Daha yeni, modern yapıdaki bir toplumda ise, bu partilerin önderliği iş - güç sahiplerinden, varlıklı kişilerden kuruludur. Böyle partilerde, partiye ağırlık kazandıran erkli kişilerdir. Ama, yığın partilerinde önderleri yoğuran partinin kendisidir. Önderler, parti içindeki yer ve erklerini her şeyden önce partiye borçludurlar. Bunların bağlı buldukları elit topluluk, hayatları öğrenci ve gençlik örgütlerinde, sendikalar ve benzeri kuruluşlarda türlü sosyal sürtüşmeler, çalkantılar içinde geçmiş profesyonel politikacılardan kurulmuş yeni bir elittir.

Yığın partilerinin izledikleri ideolojiler de, çok değişik bir görünümde olabilir. Ama, ne var ki bunların bir anlamda ilerici olmaları gereklidir. Yani halktan yana olup, halka seslenmek, inmek ve halkın dilince konuşmak onlar için bir zorunluluktur. Oysa, elit partileri daha çok ılımlı, orta yolcu ve tutucu bir ideoloji izlemek eğilimindedirler. Bu türden partiler düzen ve kararlılığı önemserler, geleneğe saygı beslerler, yerleşik çıkarlar, doğuştan yöneticilik hakları, en iyilerin hükümeti gibi konular üzerinde dururlar. Denebilir ki, bunların ilk ve hattâ bazan tek görevi önderlerini merkezi

ya da mahallî temsil organlarına seçtirmek ve onların bu organlarda yerlerini korumalarını sağlamaktan ibarettir. Bir de yığın partilerinin kendilerine konu edindikleri işlere bakılırsa, bunların daha farklı nitelikte birtakım uğraşlarının olduğu meydana çıkar : Çocuk bakım evleri açmak, jandarma birlikleri kurmak, vb. gibi.

Hodgkin, Afrika'nın yığın partileri ile Avrupa'nın solcu partileri arasında benzerlikler tesbit etmektedir. Hodgkin'e göre bu partiler arasındaki benzerlikleri haklı gösterecek iki sebep vardır : Birincisi, bu partilerin amaçlarındaki benzerliktir. Avrupa'nın sosyalist ya da komünist partileri kural olarak işçi sınıflarının siyasal eğitimini ve bu sınıflardan hükûmeti ve ülkenin yönetimini eline alabilecek yetenek ve güçte bir elit çıkarmayı kendilerine amaç edinmişlerdir. Afrika'nın yığın partileri de, sömürgeleşmiş toplumdaki bir yönetici elit çıkarmayı amaç edinmiştir. İkincisi, (ki bizce bu daha seçik bir benzerliktir) Afrika'da yığın partileri, özellikle ilk başta kendi kurumlarının temellerini atarlarken, Avrupa'nın sosyalist ya da komünist partilerini örnek tutmuşlardır. Ancak, Avrupa örnekleri aynen kopya edilmemiş, tersine bunların bağdaştırılmasına ve yapıya uydurulmasına çalışılmıştır. Bununla birlikte, genellikle Fransız etkisi altında kalmış olan ülkelerde Fas, Tunus, Cezayir ve Kara Afrika'daki yığın partileri, daha sert yapılı ve komünist ve hücre esasına dayanan örgütlerden etkilenmiştir. Öte yandan, İngiliz boyunduruğu altında kalmış olan yerlerde İngiliz İşçi Partisi tipinde yumuşak ve ocak ya da bucak benzeri örgüt basamakları üzerine kurulu parti tipi baskın gelmiştir.

Başlangıçta geçersiz ya da yasa dışı sayılan partilerin, sonradan geçerli, yasaya uygun partiler haline dönmeleri de, eserin ilginç bulduğumuz konularından biridir. Hodgkin, partilerin kanuna aykırı, yasaklı durumdan kanuna uygun, geçerli bir duruma dönüşüncüye dek geçirdikleri dönemleri şöyle sıralıyor : (1) Kanunen ve fiilen yasaklanmış olup da, ancak gizli şekilde varlıklarını sürdüren partiler : 1952 den 1955 kadar Fas'daki İstiklâl partisi; 1955 den sonra Fransız Kamerun'daki UPC; Sudan Millî Kurtuluş Akımı; Nijer'deki Sawaba, yasaklanmış örgütlerdir. (2) Şeklen kanun dışı, ama uygulamada şibih kanunî bir varlığa sahip olan partiler : Aşağı yukarı, İstiklâl partisinin 1952 de kapatılmasına kadar geçen süre içinde durumu böyle idi. (3) Şeklen kanunî, ama çok sıkı bir polis gözlemi ve baskısı altında tutulduklarından, yer altı partilerinin örgüt ve faaliyetlerini izlemek zorunda kalan partiler : 1949 - 1950 yılları arasında Fildişi Kıyısındaki RDA'nın faaliyetleri, bunun en güzel bir örneğidir. (4) İlkin yasa dışı, sonra yasaya uygun sa-

yılan partiler : 1955 den sonra İstiklâl ve Yeni Düstür partileri gibi. (5) Durumları yasaya uygun, ama varlıkları güven altında olmayan partiler : Tek partili devletlerdeki muhalefet partileri, örneğin Ghana'daki Birlik Partisi gibi.

Burada üzerine eğilmek gereken bir konuda şudur : Partilerin bu geçersiz ya da yasa dışı durumunun, parti yapısı ve davranışları üzerindeki etkileri. Hodgkin, bu konuda araştırma, inceleme gücünü ve malzeme eksikliğini belirterek, bu problemin daha fazla aydınlığa kavuşturulamadığını söylüyor. Bununla birlikte yazar, önemli gördüğü birkaç noktaya değinmekten geri durmamıştır : (1) Bir kere yasa dışı sayılan bir parti, temel ünitesindeki üyelerinin sayısını çok dar tutmak ve bunları sınırlamak zorunda kalmaktadır. Genellikle denebilir ki, partinin geçersiz ya da yasa dışı durumu arttıkça, birimlerindeki üyeliklerin sayıları da o oranda daralır. Örneğin İstiklâl partisi tümünden yasaklandığı vakit, partinin hücreleri genellikle 3-5 üyeden meydana gelmekteydi. (2) Yasa dışı durum, partinin merkezîyetçiliğe ve sert disipline yönelme eğilimlerini güçlendirir. Partinin temel birimleri, merkezden ya da bölge komitelerinden gelen emirlere ve talimatlara uymak ve bunları uygulamak zorundadır. FLN (Cezayir Millî Kurtuluş Cephesinin) iç tüzüğü bu özelliği şöyle belirtmiştir : «Hücre toplantısı açıldığında... her militanın özel kişiliği son bulur; o kimse gayrişahsî ve anonim bir varlık olur ve sırf bir parçası, çarkı sayıldığı akım adına konuşur... Bu aslında faal bir birleşimdir ve hücre üyelerinin kendilerini savaş alanında sanmaları gerekir.» (3) Yasa dışı durum, partiyi kapalı ve tamamen kendi deneti altında yürütülen bir haberleşme sistemi kurmaya iter. (4) Yasa dışı durum, parti içinde bağlılık ve tutkunluk duygularını koyulaştırır. Böyle durumlarda partide bir «kardeşlik birliği», kendini dâvaya adanmış kimselerin kenetlendiği bir halka belirir.

PARTİ ÖRGÜTÜ

Hodgkin bu konuyu hukukî formüllere, yani parti örgütlerinin tüzüklerde beliren resmî ilişkilerine göre değil, pek yerinde bir tutumla siyasal olgulara ve gerçeklere dayanarak incelemiştir. Başka deyişle yazar, parti örgütüyle ilgili araştırmalarını parti hiyerarşisi içindeki parti basamak ve gruplarının gerçek, eylem alanındaki ilişki ve işleyişlerine bakarak yapmıştır. Çünkü, parti tüzükleri başka yerlerde olduğu gibi, Afrika'da da siyasal olguları tanımlıyamamaktadır. Bunlar daha çok birtakım demokratik ülkelerin (ideallerin) ifâdesidir. O kadar ki, bir toplumun siyasal yapısını gerçek

yüzü ve derinliğiyle tanımak dileğinde olan bir siyasal bilimci ya da siyasal sosyoloji uzmanı, özellikle o toplumdaki siyasal, sosyal, vb., olgular ve eğilimler ve bunların izlediği yönler üzerinde durmak isteyecektir. Ancak Hodgkin ele aldığı konunun bu özelliğini kavradığı halde, yine de resmî düzenlemelerdeki ifâdelerin etkisinden kurtulamamıştır. Bir bakıma Hodgkin, iki yaklaşım arasında bocalamıştır. Ama bu bocalamayı haklı bulmamak, yazara karşı bir haksızlık olur. Çünkü, böyle araştırmalar çok kez kalabalık kurullar ya da olanakları bol kurumlar tarafından yürütülmektedir. Oysa, Hodgkin bu işi tekbaşına ve özel çabasıyla yerine getirmek cesaretini göstermiştir.

Afrika'da yığın partileri bizim ocak ve bucak adını verebileceğimiz (branch'lara - şübelere -) dayanan partilerdir. Ghana'daki CCP'nin 1959 tarihli tüzüğü branş parti doktrinin esası olarak kabul etmektedir: «Branş, partinin temel örgütüdür. Parti bütün kasaba ve köylerde branşlar kurar. Her branş bir yönetim kurulu yönetir. Yönetim kurulu branşın yıllık kongresi tarafından seçilir.» Adları ister «sous - section, comite de village, cellule», ister «cam'a» (Arapçada toplanma, bir araya gelme anlamında kullanılır) partiler, branş partileridir. Branş tipi bir örgüt, gerçekte Afrika yığın partilerinin ana amaçlarına da uygun düşmektedir: Yığınları örgütlendirmek, onların siyasal eğitimini sağlamak, aralarından elitleri bulup çıkarmak ve seçim mücadelelerinde partinin seçmenlerini harekete getirmek, rakiplerinin propaganda ve etkilerine karşılık vermek, vb. işlerde branşlar yararlı olmaktadır. Aşağı yukarı, bütün yığın partilerinin tüzüklerinde branş yönetim kurullarının en az bir başkan, bir sekreter ve bir de muhasipden kurulacağı yazılıdır. Bazan branş yönetiminde her biri belirli bir alanda (sosyal yardım, gençlik ve propaganda işlerinde, vb.) görev almış sorumlu kişiler bulunur. İyi örgütlenmiş yığın partilerinde, bu sorumluların eğitim işleriyle yükümlü oldukları görülür. İstiklâl partisinde hücre başkanının başta gelen görevi Arapça dil kurslarını yönetmek, parti üyelerine okuma ve yazma öğretmektir. Bu bakımdan önce kendisinin okur yazar bir kimse olması gerekir. Buna benzer bir sistem, Yeni Düstür partisinde de uygulanmıştır.

Yığın partilerinin bir çoğunda üyelik koşulları pek ağır değildir. Üyelik için aranan nitelikler bir hayli yumuşaktır. Bazan üye olabilmek için bir giriş aidatı ve aylık küçük bir aidat ödemek yetmektedir.

Üyeliğe kabul için başka usûller de kullanılmıştır. Fas, henüz sömürge yönetiminde iken İstiklâl partisine yeni üyeler şöyle bir

yemin töreninden sonra alınırdı: «Kutsal Kur'an önünde dinime, yurduma, kralıma ve İstiklâl partisine sâdık kalacağıma, alınan kararları uygulamaya ve onları gizli tutmaya Tanrı adına yemin ederim.» Ancak bu yemin formülü pek sert uygulanmazdı. Tanrı tanımayan kişiler «dine sadakat» ibaresini isterlerse atlar, söylemezlerdi. Yemin bir çeşit tedbirdi. Partinin gizli çalıştığı dönemlerde, polis partiye sızmasını engellemek için konmuştu.

PARTİ KONGRELERİ

Afrika'da da parti kongreleri, başka yerlerde olduğu gibi büyük bir tören ve şenlik havası içinde geçmektedir. Parti önderlerinin söylevi, uzun görüşme ve tartışmalar, kararlar, seçimler, övgüler, bağlılık ve dostluk telgrafları, kongrelerin bilinen özelliklerindedir. Elit partilerinde kongrelerin bu törensel yanı baskın gelir. Ama, yığın partilerinde kongrelerin daha başka fonksiyonları vardır. Bir kere kongre böyle partilerde, parti önderliği ile militanlar arasında bir haberleşme aracıdır. İkincisi, parti önderliğinin otorite, seçim ve destek kaynağıdır. Üçüncüsü de, partinin önemli siyaset sorunlarına karşı tutum değiştirdiği bir yerdir.

Parti tüzükleri, normal olarak kongrelerin düzenli aralıklarla ve genellikle yılda bir kez yapılmasını öngörmüştür. Ama, tüzüklerin bu kuralına en iyi örgütlenmiş partiler de bile pek uyulamamaktadır. Türlü etken ve güçlükler kongreleri geciktirmektedir. Örneğin, ulaştırma sorunları, malî ve idarî güçlükler, siyasal durumdaki çabuk değişiklikler, hizipler vb. Nitekim, Ghana'daki CPP 1954, 1956 ve 1957 yıllarında yıllık kongrelerini yapmamıştır. Bunun gibi Yeni Düstür partisi de altıncı kongresini kuruluşundan ancak yirmibeş yıl sonra yapabilmıştır.

Parti kongrelerinde temsil, şeklen oldukça demokratik gözükmektedir. Kongreler, (ocak - bucak - hücre) gibi parti birimleri tarafından seçilen delegelerle, her mahallî parti örgütü veya her ülke branşının seçtiği delegelerden kurulur. Ulusal kongreler, yığın partilerinde kararların hazırlanıp, alınmasında kesin bir rol oynamaktadır. Bir yazar CPP'nin yıllık ulusal kongresini örnek göstererek şu görüşü ileri sürmektedir: «CPP'nin yıllık ulusal kongresi ne kişiliği olmayan salt bir onay organından ve ne de CPP içindeki hiziplerin birbiriyle çekiştikleri bir arenadan ibarettir. Kongrelerde, candan bağlılık ve değişmez genel başkana karşı saygı gösterileri, (İngiliz) İşçi Partisi kongresinin blok manevralarındaki özelliklerden daha önemli bir rol oynar.» (David APTER, The Gold Coast in Transition, Princeton 1955, Bölüm 9 - 14). Bu gözlem CPP için

doğrudur. Ama, bütün yığın partileri için geçerli değildir. Çünkü, 1957 de RDA'nın Bomako Kongresinde, bloklar arasındaki manevralar bu kongrenin en göze çarpan bir özelliği idi.

PARTİLER VE BAĞLAŞIK ÖRGÜTLER

Genellikle yığın partilerinde belli başlı özel çıkar topluluklarının (sendikalar, çiftçiler ve kadınların) partilerin yüksek basamaklarında temsil edilmelerine özen gösterilmiştir. Dünyanın öteki yerlerinde olduğu gibi, Afrika'da da sendikalar, iktidara götüren bir yol olmuştur. Bunun örnekleri çoktur : Yeni Düstür partisinde Ferhat Haşed, Ahmet bin Salah; İstiklâlde Mahcub bin Sıddık; RDA'da Sekou Toure; KANU'da Tom Mboya gibi. 1958 de ise Fransız Batı Afrika'sının sekiz ülkesinden yedisinin hükûmetlerinde sendika önderlerinin bakanlık aldıkları görülmüştür.

Sendikalarla, yığın partileri arasındaki ilişki, bazı yönlerden bir özellik göstermektedir. Örneğin Tunus gibi parti yönetiminin sendikaların gelişmesine önayak olduğu ülkelerde bile, sendikalar belirli bir sosyal grubun (ücretlilerle, küçük kazanç sahiplerinin) baskıları sonucunda ortaya çıkmıştır. Sendika, yığın partisiyle bağlaşmayı kabul etse bile, yine de gerçek özerkliğini korumaya çalışan bir örgüt olarak belirir. Hattâ, sendikalarla partiler arasında sık sık anlaşmazlıklar ve gerginlikler olur. Bunun en açık örneğini Sudan'da görmek mümkündür. Nitekim, Sudan İşçi Sendikası Federasyonu, her iki büyük parti karşısında bağımsızlığını koruyabilmiştir. Genellikle, eski Fransız sömürgelerinde yeni model sendikalar, Fas'da UMT, Tunus'da UGTT ve Fransız Batı Afrika'sında UGTAN millî bağımsızlığı çabuklaştırmak için gösterilen siyasal faaliyeti desteklemek fikri çevresinde örgütlendikleri halde, belli başlı partilerle resmî ilişkiler kurmaktan sakınmışlardır. Sendikalar dışında kalan öteki ekonomik çıkar gruplarının temsilcisi olan bağlaşık örgütlerin (Çiftçiler, esnaflar) tutarlılıkları ve siyasal etkileri azdır. Bunlar daha çok iktidar partisinin uyduları olarak faaliyet göstermek eğilimindedir.

Kadın ve gençlik kuruluşları tamamen farklı bir durumdadır. Partiyle ilişkileri daha sıkıdır. Özellikle kadın kuruluşlarının partinin yapısına bağlandıkları görülür. CPP'nin iç tüzüğünde bu husus açıkça belirtilmiştir : «Her parti branşının kadınların özel çıkarlarıyla uğraşmak üzere bir Kadınlar Kolu bulunur. Kadınlar kolu parti branşının bir bölümü ve parçasıdır.»

Yığın partilerindeki kadın kollarını sırf piknikler ve danslar

düzenleyen kuruluşlar olarak görmek büyük yanlışlık olur. Çünkü, kadınlar siyasi kampanyalarda, özellikle partilerin doğrudan ya da somut bir eyleme başvurdukları sırada, örneğin sömürge rejimine karşı girişilen grev ve boykotlarda, kargaşalarda çok faal bir rol oynamışlardır. 1950 de Ghana'da ve Fildişi Kıyısında olduğu gibi. Gelgelelim, kadınlar bunca etkinlik ve katgılarına rağmen ülke yönetiminde pek az oranda temsil edilemişlerdir.

Gençlik kuruluşları da kadın kolları gibi, yapısal bakımdan ana partinin çeşitli basamaklarına yatay olarak bağlı örgütlerdir. Şu farkla ki, gençlik kolları partinin organik bir parçası sayılmamaktadır. Bunlar kural olarak parti çizgisinde bir eylem izledikleri halde, bazen bunalım dönemlerinde sömürge yönetimine karşı kendi başlarına bir çatışma siyaseti yürütürler. Okul boykotları, gösteriler düzenlerler. Bunun dışında bir dereceye kadar parti disiplinine tâbi oldukları söylenebilir. Gençlerin ilgilendikleri konular, genellikle tek bir örgüt altında toplanamayacak kadar çeşitlidir. Afrika'da «Gençlik» kavramı, okul çocuklarından sakallarına kır düşmüş kimselere kadar geniş bir topluluğu kapsamaktadır. Öğrenci örgütleri, özellikle UGEMA, FEANF ve İngiltere'deki Afrika Örgütleri Komitesine bağlı olan diğer birtakım öğrenci birlikleri, belirli partilerle ilişkiler kurmaktan sakınmışlardır. Bunlar çok kez kendi ülkelerindeki hâkim partilerin sol kanatlarında görev almayı uygun bulmuşlardır. Genç aydınlar, siyasi partileri desteklemek gerektiği zaman da eleştirmek veya etkilemek suretiyle önemli bir baskı grubu çeşidini ifâde etmektedirler. Gerçekten gençlik örgütleri de, sendikalar gibi, bağımsız eylem ve radikalizm konularında oldukça tutarlı bir eğilim göstermişlerdir.

Bağlaşık örgütlerle partiler arasındaki ilişkilerin, parti bakımından bazı önemli yönleri vardır. Sömürge yönetimine karşı savaşılırken, bu örgütlerin yapıları oldukça gevşek idi. Partilerin bu bağlaşık örgütleri kontrol konusunda her hangi bir endişeleri mevcut değildi. Çünkü, gerek parti ve gerekse bağlaşıkları aynı amaca yönelmişlerdi. Ne var ki, bağımsızlıktan sonra ya da yığın partisi iktidar - hükümet partisi durumuna yükselince daha önce bağlaşık sayılan örgütler parti için önemli bir muhalefet ve karşı koyma yuvası haline gelmeye başlamış ve bunların ileri sürdükleri istekler hükümet siyasetine uygun düşmedikçe parti yapısında çatışma doğurmuştur. Böylelikle bu örgütler parti için destek olmaktan çıkarak birer tenkid organı haline gelmişlerdir. Bu durumda partinin böyle örgütleri kontrolü altına almak isteği daha açık bir şekilde ortaya çıkar. Söz konusu örgütlerin izledikleri stratejinin parti stra-

tejisinin genel çerçevesine uygun olmasına dikkat edilir. Yeni Düstür ve CPP örneklerinde olduğu gibi.

PARTİ ETKİNLİKLERİ .

Genellikle örgütü çok gelişmiş partiler daha geniş bir etkinlik (faaliyet) gösterirler. Buna karşılık, daha ilkel ve biçimlenememiş partilerin etkinlikleri, uygulamada özellikle seçim dönemlerine özgüdür. Afrika partilerinin izledikleri etkinlikleri ana çizgileriyle sınıflandırmak mümkündür : (1) Anayasal etkinlikler ve zorlama yolları; (2) Propaganda ve siyasal eğitim; (3) Sosyal hizmetler.

Acaba anayasal etkinlikle zorlayıcı eylemlerden ne kast edilmektedir? Bu sorunun cevabı pek kolay değildir. Çünkü bu kavramlarla ne kast edildiği açık ve belli değildir. Nitekim belirli bir eylem, örneğin bir genel grev sömürge hükûmetince anayasa dışı bir eylem sayıldığı halde, milliyetçi bir parti için anayasal bir eylemdir. Zorlama da böyledir. O da gerek yoğunluk ve gerekse nitelik bakımından büyük değişiklikler göstermektedir. Küçük bir korkutma, yıldırma eyleminden, teröre ve ulusal çapta bir silâhlı ayaklanmaya kadar gidebilir. Genellikle Afrika partilerinin anayasal bir etkinlik gösterdikleri ileri sürülebilir. Ama, bu demek değildir ki, Afrika partileri hiçbir vakit zorlayıcı eylemlere başvurmazlar ya da bunların kullanılmasını kabul etmezler. 1958 de Accra'da toplanan Tüm Afrika Halkları Konferansında, zorlama yollarından tepyekûn vazgeçilip geçilmiyeceği çok çekişmeli bir şekilde tartışılmıştır. Konferansda gerek barışçı yollarla ve gerekse zorlama yollarıyla millî bağımsızlık savaşı yapan bütün Afrika halklarına tam destek olunacağı yolunda uzlaştırıcı bir karar alınmıştır.

Parti propagandasının başlıca amacı, halkın büyük bir kısmı arasında partiye ve önderlere karşı bağlılığı güçlendirmek ve ilgi uyandırmaktır. Yığın partileri, gelenekçi, etnik bölge partilerinden daha değişik propaganda, metod ve teknikleri kullanmaktadırlar. Genellikle yığın partileri yeni bir önder ve yeni bir örgüt çevresine büsbütün yeni birtakım yandaşlar toplamak problemiyle karşı karşıyadırlar. Yığın partisi, geleneksel dayanışmanın yerine parti dayanışmasını yerleştirmek istemektedir.

Propaganda ve eğitim teknikleri, kısmen sosyal durumun koşullarına bağlı bulunmaktadır. Afrika ülkelerinin bir çoğunda halkın okuma yazma oranı düşük olduğu için (ki bu oran bir çok ülkede süratle artmaktadır), partiler daha çok mitingler, toplantılar düzenlemek; birtakım törenler ve şenlikler yapmak ve özel sembol

ve işaretler (BDA Fil, CPP Kırmızı Horoz) kullanmak suretiyle propagandanın halk arasında yayılıp, belenmesine çalışırlar. Nkrumah, «eylemin» bir propaganda aracı olarak önemini şöyle belirtmiştir: «Siyasal, sosyal ve ekonomik noksanlarımız üzerinde çok konuştuk ve bu eksikliklerden çok çektik... Şunu unutmamamız gerekir ki, sömürge ülkelerinin eğitim alanında geri kalmışlığı yüzünden, bu ülke halklarının çoğunluğu okuma yazma bilmemektedir. Onların anlayabilecekleri tek bir şey vardır, o da eylemdir.»

Parti kadrolarının eğitime gittikçe artan bir önem verilmektedir. Gene Nkrumah CPP'nin 10. yıl dönümünde verdiği bir söylevde bu konu hakkında şöyle demiştir: «Hepimiz günlük yaşantımızın dağdağası içinde unutmuş olduğumuz şeyleri yeniden öğrenmek üzere arasına parti okuluna gitmek zorundayız. Hafta sonu seminerleri düşüncelerimizi açmaya ve fikirlerimizi canlandırmaya yarar. Hiç birimiz bu süreli eğitim kurslarından yeni bir şey elde edemeyecek derecede siyasî mücadelede çok yaşlı sayılmayız...»

Afrika partilerinin etkinliklerine bir de sosyal hizmetler yönünden bakmak gerekir. Bu açıdan Afrika partileri ve özellikle yığın partileri Prof. Neumann'ın «sosyal bütünlük» partileri adını verdiği kümeye girmektedir. Bir başka deyişle bu partiler kendi üye ve yandaşlarının sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Yani, onların beşikten mezara dek sosyal güvenliğini sağlamaya uğraşırlar. Afrika partilerinin böyle sosyal refah sorunlarını üstlenmelerinin çeşitli nedenleri vardır. Bir kere, sömürge-öncesi Afrika toplumlarında, dünyanın diğer kapitalizm-öncesi toplumlarında olduğu gibi, genellikle iyi gelişmiş bir karşılıklı yardım sistemi mevcuttu. Buna göre toplumun kaynakları sınırlı da olsa, özellikle bunalım (kriz) dönemlerinde bu kaynaklar kişisel ya da toplu halde, o toplumun üyelerine açık tutulmaktaydı. Örneğin doğum, evlenme, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, açlık, kıtlık gibi olaylarda kişilere yardım eli uzatılmaktaydı.

PARTİ AMAÇLARI

Bu bölümde özellikle iki kavram üzerinde durulmuştur: (1) Bağımsızlık; (2) Demokrasi.

(1) Afrika partilerinin başlıca amacı bağımsızlık olmuştur. Gerçekten Fransız Afrika'sındaki partiler genellikle «sömürgeciliğe karşı savaştan», «siyasal kurtuluşdan» ve «hak eşitliğinden söz etmişlerdir. Bununla birlikte, bağımsızlık ya da kendi kendini yönetme gibi kavramlar hakkında partiler arasında tam bir görüş birli-

ğine varılamamıştır. Söz konusu kavramlar partiler tarafından farklı anlamlara alınmış ve değişik biçimde yorumlanmıştır. Nitekim, 1958 de RDA'nın bölünmesine bu kavramlar sebebiyet vermiştir.

Bundan başka, başlangıçta bir ütopya gibi gözüken Pan - Afrikanizm ideolojisi de giderek Afrika'daki iktidar partilerinin resmî doktrini haline gelmiştir. Ayrıca, bu ideolojiyi gerçekleştirme amacına yönelmiş türlü kurumlar kurulmuştur : Bağımsız Afrika Devletleri Konferansı, Afrika Devletleri Topluluğu, vb. gibi. Bütün bu kurumların ortak amacı, Avrupa'lı sömürgeci hükûmetlerin elindeki iktidarı en kısa zamanda bağımsız Afrika hükûmetlerinin eline devretmektir. Esasen Pan - Afrikanizm düşüncesinin amacı da, bağımsız Afrika Devletlerinin «bölgesel toplaşmalarını» sağlamak ve bu birlikleri sömürgeciliğin yeniden uyanmasına engel olmak üzere örgütlendirmektir.

(2) Bağımsızlık gibi Demokrasi de Afrika partilerinin ilk amaçlarından birisidir. Demokrasi Afrika'da daha değişik bir şekilde anlaşılmaktadır. Afrika'nın yığın partisi açısından demokrasi, herşeyden önce, siyasî iktidarın yabancı yönetici sınıftan (sömürge yöneticileri ya da Avrupa'lı azınlıktan) Afrika halkının, yığınının, yani köylü, işçi ve aydınların eline geçmesi, şeklinde anlaşılmaktadır. Yığın partisi, Avrupa'nın 19. yüzyıldaki demokratik akımlarının klâsik amaçlarını gerçekleştirme imkânlarını araştırmaktadır. Yani, halkın yönetimini sağlayacak siyasal kurumları kurmak istemektedir : Temsile dayanan ve halk tarafından seçilmiş bir parlâmento, genel oy, özgür seçimler, millî polis ve ordu gibi.

Hodgkin eserini birtakım hipotezlerle bitirmektedir. Yazar, kitabının ilk bölümlerinde de belirttiği gibi, Afrika partileri konusunda peşin ve kesin yargılardan kaçınmıştır. Genellemeler yapmış, birtakım temel sorular sormuş, ama bunlara geçici cevaplar aramıştır. Bununla birlikte, Hodgkin'in bu eseri, gelecekteki çalışmalara ışık tutabilecek çapta zengin ve öncü bir görünüm taşımaktadır.

K I S A L T M A L A R

NPP	:	Kuzey Halkı Partisi
NPC	:	Kuzey Halkı Kongresi
PDG	:	Gine Demokrat Partisi
RDA	:	Rassemblement Démocratique Africain
FLN	:	Cezayir Millî Kurtuluş Cephesi
UNFP	:	Halk Güçleri Birliği (Fas)
CPP	:	Halk Partisi (Ghana)
UMT	:	Union Marocaine du Travail (Fas)
UGTT	:	Union Générale des Travailleurs Tunisiens
UGFMA	:	Union Générale des Étudiants du Maghreb Arabe
FEANF	:	Fédération des Étudiants d'Afrique Noire en France
KANU	:	Kenya Afrika'sı Ulusal Birliği